

Fèlix Cucurull, que és el qui més a fons ha investigat la qüestió, diu haver trobat per primera vegada la fórmula “Països Catalans” en un article de Josep-Narcís Roca i Farreras, publicat a *L'Arch de Sant Martí*, el 1886. Ara, gairebé per casualitat, puc afegir a la seua una altra notícia que retrotrau en deu anys l'ús d'aquella expressió. Figura, almenys dues voltes, en la introducció al volum primer de l'obra de Benvingut Oliver *Historia del Derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Código de las Costumbres de Tortosa*, aparegut a Madrid el 1876. En un lloc: “...lo mismo en los países catalanes que en el resto de Europa...”; en l'altre “...la legislación de los países catalanes durante el siglo XIII...” Sense majúscules, naturalment.

La Universitat d'Alacant, en col·laboració amb el Col·legi de Registradors de la Propietat de la Comunitat Valenciana, ha constituït la Càtedra Benvingut Oliver de Dret Registral. Per això recuperem un text de Joan Fuster, publicat a ‘Pamflets polítics’, on descobreix que Oliver, nascut a Catarroja (Horta) i instal·lat a Tortosa (Baix Ebre), és qui utilitza, per primera vegada, el terme Països Catalans. I ho fa en una ‘Historia del Derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia’.

Benvingut Oliver

Països Catalans, 1876

Com, supose, sense majúscules sortiria en el text de Roca i Farreras: no ho he pogut comprovar damunt l'original. De fet, “países catalanes”, en l'escrit d'Oliver, és una alternativa a formes com “*los pueblos de lengua catalana*”, per exemple. Però el detall que hi compta és el salt a què es veu sotmès l'adjectiu gentilici: de designar l'idioma a designar els “països”.

No em sorprendria gens, encara, si, això de “*paises catalanes*”, ho trobàssim en algun paper del mateix Benvingut Oliver anterior al 1876. Caldria indagar-ho. Pràcticament, aquest senyor no sol ser esmentat en els estudis sobre la Renaixença, ni tan sols en els referents a la parcel·la valenciana de la Renaixença. Perquè don Benvingut Oliver i Esteller era valencià: de Catarroja, un poble de l'Horta. Obsedits per la literatura i per la política, els historiadors de la nostra recuperació nacional no han prestat massa atenció a les figures presumptament subalternes d'uns altres camps. El personatge a què al·ludesc fou un dels iniciadors –si no l'iniciador, el peoner– de la investigació erudita sobre el nostre passat jurídic. I no solament amb el llibre relatiu als *Costums de Tortosa* que acabe d'adduir. Són monografies que hem descuidat massa alegrement, sens dubte. I convindria mirar-se-les amb una mica d'atenció. Jo, ja des d'ara, aventuraria una connexió diguem-ne tècnica entre Oliver i Esteller i Prat de la Riba: Savigny.

Bé: aquest no és el meu terreny. Em limite a insinuar la incidència de Benvingut Oliver –directa o indirecta– en el procés de conscienciació “renaixentista”, a través del Dret: ben entès, del Dret nacional. He citat Savigny, i la gent del ram prou podrà entendre què vull dir. Amb temps i amb calma, algú podria aclarir una curiosa sèrie d'interrogants entorn de don Benvingut –de don Bienvenido, com segurament es va dir sempre–: com un valencià nascut el 1836 arriba a la “idea” de Països Catalans, i la manté tan netament?, i com, tenint la idea tan clara, mai no

va escriure, que jo sàpia, ni una sola ratlla en català?, i quina importància va tenir en la seua equilibrada concepció dels “países catalanes” el fet d’haver-se ocupat predilectament del “fet tortosí”, i... M’agradaria, pose per cas, d’esbrinar les seues relacions amb tipus com Teodor Llorente, coetani estricte seu –tots dos van nèixer el 36, i si Llorente va morir el 1911, Oliver s’extingí el 1912–, i quina repercussió van tenir les afirmacions de don Benvingut entre la fauna ratpenatera de l’època, escrupolosament “llemosinista”. El d’Oliver i Esteller no és un nom que “sone” gaire al País Valencià llorentinament dirigit, i menys encara en els sectors no-llorentins...

La terminologia d’Oliver, avui, ens resulta confusa. Parla de “*los diversos pueblos que hoy constituyen la nación española*” –ell no era un Roca i Farreras, ai!–, però subratlla la “*comunidad de usos, costumbres, legislación y tradiciones entre los habitantes de los territorios conocidos con los antiguos nombres de Principado de Cataluña y Reinos de Mallorca y de Valencia, que todavía mantienen como vínculo de unión la misma lengua de origen o de nacimiento, a la cual designaremos con el nombre común y más propio de ‘lengua catalana’.*” I agrega: “*Este hecho, que, si no somos los primeros en descubrir, nadie hasta ahora lo ha proclamado, arroja inesperada luz sobre toda nuestra historia y sobre el verdadero carácter de los pueblos que podemos llamar de lengua catalana, los cuales aparecen a nuestros ojos como partes de un todo, como miembros de una nacionalidad...*” L’embolic entre una nació espanyola i una nacionalitat catalana continua vigent en els avantprojectes constitucionals del 1978: per què li n’hauríem de fer cap retret al pobre don Bienvenido?

Siga com siga, per a ell, “*todos esos pueblos, que como sello exterior e indeleble se valen de una misma lengua para expresar sus sentimientos y sus ideas, desde los Pirineos al río Segura, y en las Islas del Mediterráneo, formaban y constituían una verdadera nacionalidad*”. I més: “*Poco importa que, merced a distintas causas, en unos países se mantenga más vivo que en otros aquel carácter común. El fondo siempre permanece idéntico*”. Uns i altres, valencians, mallorquins, catalans estrictes, malgrat les erosions de la Decadència –això de “la Decadència” és meu–, “*continúan formando todavía con un solo pueblo distinto de los demás que componen la gran familia española*”. Entre tots els vincles que aguanten la supervivència dels “países catalanes”, Oliver en destaca dos: “*la lengua y el Derecho*”. I, a partir d’ací, abandone el senyor Oliver de Catarroja a les seues elucubracions. El que m’interessa remarcar és l’afirmació d’unitat nacional que “*si no somos los primeros en descubrir, nadie hasta ahora lo ha proclamado*”. Historicista com és, Oliver no juga a la confusió, tan corrent en el XIX, d’invocar “la Corona d’Aragó”. Ell té ben clar que, en la debolida “Corona d’Aragó”, una cosa era l’Aragó i una altra els Països Catalans: dues nacionalitats diferents.

No puc detenir-me en les derivacions polítiques que el senyor Oliver mateix, sense voler-ho, treia d’aquestes premisses: al cap i a la fi, ell tot s’ho mirava amb ulls de jurista, d’historiador del Dret, de catedràtic de l’“escola històrica” de Savigny. La present nota, que ja no pot allargar-se més, es justifica en l’exhumació d’una primera veu –i valenciana!– que parla de “países catalans” sense timidesa. En escriure “países catalanes” en comptes de “pueblos de lengua catalana”, Oliver i Esteller ho feia amb plena consciència, o només era un automatisme terminològic? Tant se val. És un precedent. Un estrany precedent, redactat en castellà de funcionari. Llorente no hauria dit mai “países catalans”, i tots sabem per què: perquè era canovista, silvelista o senzillament l’home de la inèrcia agrarista. I no diguem els altres. La innocència històrica de Benvingut Oliver, i el fet de ser de Catarroja, el convertia en un precursor... Un pas endavant era introduir-hi les majúscules: passar de “países catalans” a “Països Catalans”. És un altre episodi a precisar cronològicament.

Joan Fuster

(Publicat a ‘Serra d’Or’, el juliol-agost de 1978,
i aplegat en ‘Pamflets polítics’, d’Editorial Empúries, el 1985)

Els Països Catalans, de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó, ii deuen el nom a Benvingut Oliver, un canovista de Catarroja.

“El que m’interessa remarcar és l’afirmació d’unitat nacional que ‘si no somos los primeros en descubrir, nadie hasta ahora lo ha proclamado’. Historicista com és, Oliver no juga a la confusió, tan corrent en el XIX, d’invocar ‘la Corona d’Aragó’. Ell té ben clar que, en la debolida ‘Corona d’Aragó’, una cosa era l’Aragó i una altra els Països Catalans: dues nacionalitats diferents”